

УДК 338.242:67.05

Ю. В. ГУСАК

*Харківський національний університет міського господарства
ім. О. М. Бекетова, Україна*

ОЦІНКА ІННОВАЦІЙНОЇ АКТИВНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ МАШИНОБУДІВНОЇ ГАЛУЗІ В КОНТЕКСТІ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-РЕСУРСНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

В статті розглянуто питання сучасного стану інноваційної активності підприємств машинобудівної галузі з позицій державного регулювання організаційно-ресурсного забезпечення. Проаналізовано вплив інноваційної активності на результати функціонування підприємств у напрямі розширення асортименту продукції, збереження і розширення традиційних ринків збуту та опанування нових в Україні та за її межами. Доведено, що галузь поступово відновила конкурентоспроможні позиції та однією з найбільш серйозних підстав, яка формувала конкурентні переваги, був високий рівень інноваційної активності підприємств.

Ключові слова: *машинобудівна галузь, організаційно-ресурсне забезпечення, інноваційна активність, державне регулювання, підприємство, оцінка.*

Постановка проблеми. Машинобудування – провідна галузь промисловості України, ступінь його розвитку суттєво впливає на економічний, промисловий і науковий рівень країни. Від машинобудування залежить технічний розвиток економіки, адже дана галузь промисловості створює інвестиційні (високопродуктивні засоби виробництва) та споживчі товари довготривалого користування, які визначають рівень якості і достатку життя населення. Державне регулювання організаційно-ресурсного забезпечення машинобудування, злагодженість дій усіх підсистем ринкової економіки, які забезпечують конкурентне середовище і повноцінний перебіг інвестиційних процесів, є необхідними для його успішного функціону-

вання. Кризові явища, які спостерігалися протягом останніх років негативно позначилися на виробничій, кадровій, інноваційній, інформаційній, фінансовій і управлінській складових організаційно-ресурсного потенціалу машинобудівних підприємств, адже під час погіршення ринкової кон'юнктури найбільше страждають галузі інноваційного та високотехнологічного спрямування.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблеми організаційно-ресурсного забезпечення промислових підприємств України, зокрема підприємств машинобудування, знайшли відображення в наукових працях багатьох провідних українських учених. Вагомий внесок у розроблення її окремих аспектів зробили О. І. Амоша, В. П. Бабич., О. В. Батура, Н. Г. Білопольський, В. М. Гейць, В. Г. Герасимчук, В. М. Гриньова, С. Л. Денисюк, М. І. Долішній, С. І. Дорогунцов, Н. Н. Лук'янчиков, В. В. Максимова, І. М. Потравневневий, М. А. Хвесик, Є. В. Хлобистов, М. І. Фащевський, Л. Г. Чернюк, М. Г. Чумаченко, І. Б. Швець та ін.

Метою статті є проведення дослідження сучасного стану інноваційної активності підприємств машинобудівної галузі з позицій державного регулювання організаційно-ресурсного забезпечення та визначення впливу джерел інвестування інноваційної діяльності.

Основні результати дослідження. Активний розвиток будь-якої галузі, а особливо такої технологічно системоутворюючої, як машинобудування, значною мірою залежить від сприйнятливості її підприємств до нововведень. Наслідком здійснення інноваційної діяльності є його суттєвий вплив на результати функціонування підприємств у напрямі розширення асортименту продукції, збереження і розширення традиційних ринків збуту та опанування нових в Україні та за її межами, забезпечення відповідності сучасним вітчизняним і міжнародним правилам і стандартам виробництва, підвищення гнучкості виробництва і поліпшення умов праці, збільшення виробничих потужностей та ефективності використання вже наявних, зменшення забруднення навколишнього середовища, скорочення енергетичних витрат, заміни знятої з виробництва застарілої продукції, скорочення матеріальних витрат [1, 2].

В умовах ринкової економіки багатьом промисловим підприємствам важко досягати нового якісного стану за рахунок економічних, політичних

та інших організаційних обмежень. При цьому можливо вичленити наступні проблеми, які якісно впливають на діяльність підприємства:

- підприємницький ризик;
- ускладнення ролі топ-менеджерів;
- нові задачі управління;
- якісні здвиги у роботі з персоналом;
- пріоритети у розвитку;
- інформаційне забезпечення [3].

Цілі ефективного, інноваційного функціонування й стійкості підприємства в довгостроковому періоді можуть бути досягнуті за умови зменшення зазначених вище невідповідностей. У той же час системи управління ресурсами та ресурсним забезпеченням багатьох вітчизняних підприємств не забезпечують своєчасної розробки й реалізації стратегій інноваційного розвитку за критеріями ефективного використання ресурсів на основі використання інноваційних технологій. Ці критерії стають значимими в умовах постіндустріального суспільства.

Державне регулювання організаційно-ресурсного забезпечення у машинобудівній галузі є складовою частиною загального механізму державного регулювання організаційно-ресурсного забезпечення промисловості України і являє собою сукупність економічних важелів, методів і організаційних мір забезпечення сучасних підприємств відповідати сучасним вимогам у сфері інноваційного розвитку економіки України.

Позитивним є те, що рівень інноваційної активності машинобудівних підприємств порівняно із загальнопромисловим був значно вищим: протягом 2007 – 2012 рр. в середньому кількість інноваційно-активних підприємств у машинобудуванні перевищувала загальнопромисловий рівень на 23,62%, а кількість підприємств, що реалізували інноваційну продукцію – на 55,27% (рис. 1).

Також більш активно машинобудівні підприємства впроваджували інновації: займалися розробкою та впровадженням технологічно нових і значно технологічно вдосконалених продуктів і процесів [5]. Так підприємства машинобудування випереджали підприємства промисловості за період з 2007 р. по 2012 р. за приростом кількості впровадження нових технологічних процесів (121,80% і 91,09% відповідно) і кількості освоєння

виробництва інноваційних видів продукції (71,65% і 68,94% відповідно) (рис. 2).

Рис. 1. Кількість інноваційно-активних підприємств промисловості та машинобудування (розроблено автором на основі [4])

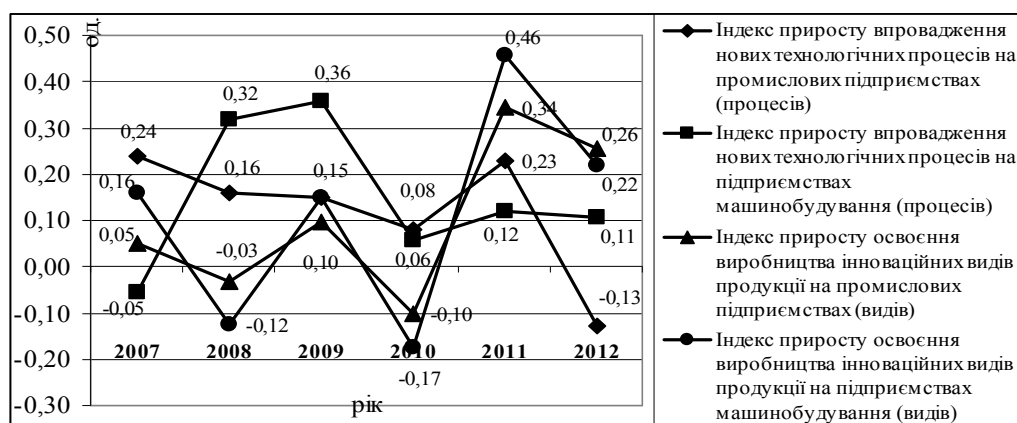

Рис. 2. Індекс приросту впровадження нових технологічних процесів і освоєння виробництва інноваційних видів продукції підприємств промисловості і машинобудування (розроблено автором на основі [4])

Також більш активно машинобудівні підприємства впроваджували інновації: займалися розробкою та впровадженням технологічно нових і значно технологічно вдосконалених продуктів і процесів [5]. Так підпри-

ємства машинобудування випереджали підприємства промисловості за період з 2007 р. по 2012 р. за приростом кількості впровадження нових технологічних процесів (121,80% і 91,09% відповідно) і кількості освоєння виробництва інноваційних видів продукції (71,65% і 68,94% відповідно) (рис. 2). Негативним є те, що приріст обсягу реалізованої інноваційної продукції у машинобудуванні протягом аналізованого періоду був значно нижчим від загальнопромислового рівня (65,33% - у промисловості і 34,33% - у машинобудуванні). Приріст загального обсягу витрат на інноваційну діяльність промислових підприємств також значно випереджає аналогічний показник машинобудівних підприємств (234,78% і 36,72% відповідно).

Спільними характерними моментами для промисловості і машинобудування є стрімке скорочення обсягу реалізованої інноваційної продукції і загального обсягу витрат на інноваційну діяльність у кризові 2008 – 2009 рр., і поступове покращення динаміки вищезазначених показників у 2010 – 2012 рр., що пояснюється покращенням і стабілізацією загального стану економіки, кон'юнктури ринку, зростанням попиту на інноваційну продукцію. Для машинобудування характерне випереджаюче зростання індексу приросту витрат на інноваційну діяльність порівняно зі зростанням індексу обсягу реалізованої інноваційної продукції (табл. 1).

Протягом періоду, що аналізувався, найбільша кількість промислових підприємств витрачали кошти на придбання машин, обладнання та програмного забезпечення серед напрямів проведених інновацій (в середньому 59% від загальної кількості промислових підприємств, що займалися інноваційною діяльністю). Стосовно машинобудівних підприємств, найбільша кількість з них витрачали кошти переважно на два напрями проведених інновацій: придбання машин, обладнання та програмного забезпечення – 54% і внутрішні НДР – 0,35%. Це пояснюється наукоємним характером машинобудування: у складі інноваційних витрат більш значне місце порівняно з промисловістю займають витрати на наукові дослідження і розробки, які є ключовим фактором технологічного розвитку [6].

Проте для вдосконалення виробничих процесів машинобудівні підприємства не досить активно здійснювали витрати на придбання зовнішніх науково дослідних розробок та інших зовнішніх знань.

Таблиця 1

Обсяг реалізованої інноваційної продукції і загальний обсяг витрат на інноваційну діяльність у промисловості і машинобудуванні

Показник	Абсолютні величини						Індекс приросту, %					
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Обсяг реалізованої інноваційної продукції, промисловість, тис.грн.	40188023	45830167	31432257	33697578	42386726	51075874	0,30	0,14	-0,31	0,07	0,26	0,20
Обсяг реалізованої інноваційної продукції, машинобудування, тис.грн.	13386743	17811055	9738350	10780457	11280290	11780123	0,53	0,33	-0,45	0,11	0,05	0,04
Загальний обсяг витрат на інноваційну діяльність, промисловість, тис.грн.	10821017	11994225	7949908	8 045 495	14333892	20622289	0,76	0,11	-0,34	0,01	0,78	0,44
Загальний обсяг витрат на інноваційну діяльність, машинобудування, тис.грн.	2573508	3000508	2005961	2541620	2731693	2921767	0,20	0,17	-0,33	0,27	0,07	0,07

Джерело: складено автором на основі [4]

Найбільшим джерелом фінансування інноваційної діяльності підприємств машинобудування і промисловості були власні кошти (в середньому – 85% і 60% відповідно). Отже, оскільки переважаючим джерелом інноваційної діяльності в машинобудуванні залишаються обмежені для більшості підприємств власні кошти, це свідчить про розуміння підприємцями важливості інновацій для збільшення конкурентоспроможності продукції. З держбюджету фінансувався 1% витрат на інноваційну діяльність промислових підприємств і 3% машинобудівних, що є свідченням того, що держава не інтенсивно підтримувала науково-технічні роботи у високотехнологічних галузях. Позитивним моментом є те, що обсяг фінансування інноваційної діяльності розглянутих галузей зростав (окрім кризового 2008 р.). Другим найбільш суттєвим джерелом є дорогі інвестиційні ресурси – кредити. З місцевих бюджетів та позабюджетних фондів витрати на інновації у промисловості та машинобудуванні фінансувалися в незначному масштабі. Також зовсім невеликою була частка фінансування за рахунок коштів вітчизняних і зарубіжних інвесторів, що свідчить про низьку результативність інститутів підтримки інноваційної діяльності на загальнодержавному і регіональному рівнях.

Висновки

Регулювання організаційно-ресурсного забезпечення – це складний інтеграційний процес, що вимагає наявності системи зворотних зв'язків на всіх рівнях управління. Поступове зростання обсягів виробництва машинобудівної галузі у 2010 – 2012 рр. свідчить, що галузь поступово відновила конкурентоспроможні позиції та однією з найбільш серйозних підстав, яка формувала конкурентні переваги був високий рівень інноваційної активності підприємств. Іншими, не менш важливими підставами, які формували конкурентні переваги були наступні: зростання ефективності використання основних виробничих фондів, інтенсивності їх оновлення, показника фондівдачі, позитивна динаміка приросту інвестицій в основний капітал; збільшення продуктивності і фондоозброєності праці; значні обсяги впровадження науково-технічних розробок; зменшення залежності від фінансування поточної діяльності кредиторами. До того ж збільшилися питома вага витрат на використання науково-технічних досягнень, пи-

тома вага персоналу, задіяного в інноваційних проектах підприємства і результативність освоєння (впровадження) нововведень необхідних для комплексної оцінки інноваційних можливостей підприємства, тому що скорочення інноваційного лага між розробкою і впровадженням нововведень все більш актуально в даний час.

Література

1. Моїсеєнко, Т. Є. Ефективність інноваційної діяльності машинобудівних підприємств України [Текст] / Т. Є. Моїсеєнко // Вісник Криворізького інституту. – 2009. – № 4 (20). – С. 106–110.
2. Промисловість України: тенденції, проблеми, перспективи [Текст] : моног. / Н. В. Тарасова, Л. П. Клименко, В. М. Ємельянов [та ін.]. – Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2011. – 320 с.
3. Ягунова, Ю. Н. Стратегія розвитку промислового підприємства: проблеми и рішення [Текст] / Н. Ягунова, А. Зверев // Проблеми теорії и практики управління. – 2012. – № 9 – 10. – С. 151 – 157.
4. Державний комітет статистики в Україні [Електроний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>. – 27.10.2013.
5. Мельник, О. Г. Системи діагностики діяльності машинобудівних підприємств: полікритеріальна концепція та інструментарій [Текст] : моногр. / О. Г. Мельник. – Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2010. – 344 с.
6. Мартиненко, В. П. Стратегія життєздатності підприємств промисловості [Текст] / В. П. Мартиненко. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 328 с.

Надійшла до редакції 27.12.2013, розглянута на редколегії 13.11.2013

Рецензент: д-р екон. наук, доцент, проф. кафедри менеджменту і маркетингу в міському господарстві **О. А. Карлова**, Харківський національний університет міського господарства ім. О. М. Бекетова, м. Харків, Україна

**ОЦЕНКА ИННОВАЦИОННОЙ АКТИВНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЙ
МАШИНОСТРОИТЕЛЬНОЙ ОТРАСЛИ В КОНТЕКСТЕ
ГОСУДАРСТВЕННОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ
ОРГАНИЗАЦИОННО-РЕСУРСНОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ**

Ю. В. Гусак

В статье рассмотрены вопросы современного состояния инновационной активности предприятий машиностроительной отрасли с позиций государственного регулирования организационно - ресурсного обеспечения. Проанализировано влияние инновационной активности на результаты функционирования предприятий в направлении расширения ассортимента продукции, сохранения и расширения традиционных рынков сбыта и освоения новых в Украине и за ее пределами. Доказано, что отрасль постепенно восстановила конкурентоспособные позиции и одним из наиболее серьезных факторов, который формировал конкурентные преимущества, был высокий уровень инновационной активности предприятий.

Ключевые слова: машиностроительная отрасль, организационно-ресурсное обеспечение, инновационная активность, государственное регулирование, предприятие, оценка.

**EVALUATION OF INNOVATIVE ACTIVITY MACHINE-BUILDING
INDUSTRY IN THE CONTEXT OF STATE-REGULATORY
ORGANIZATION OF RESOURCE SUPPORT**

J. V. Gusak

The article deals with the current state of innovation in the enterprises of machine-building industry from the standpoint of state regulation organizational resources. The influence of innovation activity in the functioning of the results in the direction of expanding the range of products, maintaining and expanding traditional markets and develops new in Ukraine and abroad. It is shown that the industry is gradually regained competitive position and one of the major reasons that shaped the competitive advantage was a high level of innovation activity of enterprises.

Keywords: machine building, organizational and resource support, innovative activity, regulation, enterprise evaluation.

Гусак Юлія Володимирівна – аспірант кафедри менеджменту і маркетингу в міському господарстві, Харківський національний університет міського господарства ім. О. М. Бекетова, м. Харків, Україна, e-mail: iul.gusack@yandex.ru.